

“Dierenmanieren”

Nota Dierenwelzijn Gemeente Enschede

Inhoud

Inleiding

1. Een lokale stand van zaken
2. Ontwikkelingen
  - a. Dierenopvang en meer
  - b. Op de boerderij
  - c. Paarden in de wei
  - d. Parade van wilde dieren
3. Communicatie & participatie

Inleiding

Aanleiding

In het coalitieakkoord 2006-2010 staat dat de politiek - bestuurlijke opgave de komende jaren ligt in het versterken van de stedelijke samenleving. Daarbij wil de coalitie iedereen meenemen die niet op eigen kracht mee kan komen. Hierbij denken we niet gelijk aan het welzijn van de dieren in en om de stad. Toch is de nadruk op het welzijn van dieren niet zo verwonderlijk, omdat landelijk, maar ook in Enschede, steeds meer aandacht is gekomen voor dit onderwerp. De maatschappelijke agendering van misbruik, verwaarlozing, maar ook overlast van dieren, vraagt om een nadere invulling en uitwerking van beleid. Daarom is een portefeuille Dierenwelzijn benoemd en neergelegd bij wethouder J. van der Zee. En is deze notitie opgesteld.

Onderbouwing

Met dierenwelzijn wordt de lichamelijke en geestelijke gezondheid van een dier bedoeld. Elke diersoort heeft zijn eigen natuurlijke gedrag. Kippen willen scharrelen, koeien moeten de rust hebben om te herkauwen, varkens hebben ruimte en een stabiele groep nodig, honden houden van regelmaat in hun leven, papegaaien van gezelschap. Voeding, verzorging, huisvesting, behandeling en bescherming zijn van grote invloed op het welzijn van dieren.

Dieren verrijken het leven van mensen, zeker ook van mensen in de stad. Voor veel mensen vormt een hond, hamster of konijn, een kudde schapen of tuin vol herten of de vlucht van vogels, een bron van genoeg. Soms ook geeft het overlast, bijvoorbeeld als dieren onvoldoende worden gehouden of verzorgd. Daarnaast heeft de mens als eigenaar dan wel consument ook invloed op het welzijn van dieren. Door meer welzijnsvriendelijke producten te kopen zorgt hij er bijvoorbeeld voor dat er ook meer dieren welzijnsvriendelijk gehouden worden.

Het welzijn van (huis)dieren wordt door steeds meer mensen belangrijk gevonden. De overheid krijgt dan ook vaker te maken met burgers die opkomen voor de belangen van dieren ("De dieren de tent uit!"). Aan de andere kant kloppen burgers bij de gemeente aan met het verzoek iets te doen aan de overlast van dieren (zwerfkatten, loslopende honden, stank van uitwerpselen) en vragen aandacht voor verwaarlozing van dieren.

Het welzijn van dieren in Enschede is gaandeweg deze bestuurlijke periode "op de agenda gezet". In de afgelopen jaren is in beleid en uitvoering aandacht geweest voor het houden en uitlaten van honden, de uitbreiding van de opvang van gevonden dieren, het nestelen, schuilen en verplaatsen van dieren en het tegengaan van overlast van wilde dieren.

Waar nodig en mogelijk willen we het beleid verder ontwikkelen, de regels in de praktijk zorgvuldig toepassen en vooral: het bewustzijn en handelen van mensen (tegen)over dieren versterken.
Dierenmanieren!

Invulling

In deze nota wordt aangegeven op welke wijze maatschappelijke ontwikkelingen en landelijke wetgeving (kunnen) worden vertaald naar het beleid voor dierenwelzijn in Enschede. Er is een lokale stand van zaken opgemaakt van beleidsinzet op een aantal items rond het welzijn van dieren. Bovenal is een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en vraagstukken belicht, die vragen om toepassing van wet- en regelgeving, inzet van beleidsmaatregelen of creatieve (dieren)manieren in Enschede.

In hoofdstuk 1 wordt de lokale stand van zaken belicht. In hoofdstuk 2 en 3 gaan we wat dieper in op een aantal ontwikkelingen waar de gemeente vanuit dierenwelzijn bij betrokken is, zoals:

- Intensievere samenwerking in regionaal verband bij de opvang van zwerfdieren (2.1);
- Het verminderen en voorkomen van het aantal zwerf- of afstandsdieren, onder andere door het verlenen van noodzakelijke medische zorg aan het huisdier van minima en indien nodig de tijdelijke opvang van het dier en door de ondersteuning van chipacties en vangacties van het DOC Enschede met een gemeentelijke bijdrage (2.1).
- Het verder uitwerken van de ambities voor de toekomst van de kinderboerderijen aan de hand van een integrale visie op de kinderboerderijen, natuureducatie en de stadsboerderij (2.2.).
- De actualisatie van het bestemmingsplan buitengebied voor wat betreft het realiseren van schuilstallen en –gelegenheden (2.3).
- De keuze van de gemeente om zich te houden aan de wettelijke vereisten bij het verlenen van een vergunning aan een circus en alleen als het vanwege landelijke ontwikkelingen mogelijk is aan circussen randvoorwaarden ten aanzien van dierenwelzijn op te leggen(2.4).
- De communicatie door de gemeente over beleid, regels, organisatie(s) en acties rond het welzijn van dieren (3).

Waar nodig en gewenst zullen voorstellen nader worden uitgewerkt.

1. Een lokale stand van zaken

In dit hoofdstuk geven we u in vogelvlucht een beeld van de beleidsinzet op het welzijn van allerhande dieren in de afgelopen jaren.

Hondenbeleid

Bij de integrale afweging in april 2008 en de programmabegroting 2009-2012 heeft de raad extra budget vrijgemaakt om de hups (hondenuitlaatplekken) weer op niveau basis te kunnen onderhouden en om de problemen met hondenpoep in de openbare ruimte aan te pakken. Hiervoor zijn 170 extra hondenpoepafvalbakken en 13 hups (hondenuitlaatplekken) bijgeplaatst, worden losloopgebieden aangewezen en waar nodig en mogelijk extra hondenspeelvelden aangelegd. Daarnaast worden de voorzieningen beter onderhouden.

Om de hondenbezitter meer te 'verleiden' tot goed gedrag is het noodzakelijk dat, naast goed onderhouden schone hups, ook duidelijke regels beschikbaar zijn over de rechten en plichten van de hondenbezitter in de openbare ruimte. Belangrijk uitgangspunt is dat hondenbezitters verantwoordelijk zijn voor hun dier en daarmee ook voor het verwijderen van de uitwerpselen van hun hond in de openbare ruimte. Om de opruimplicht beter te reguleren en de verantwoordelijkheid duidelijk bij de hondenbezitter neer te leggen is in 2008 in een nieuw lid van de APV opgenomen dat de hondenbezitter bij het uitlaten van de hond een deugdelijk hulpmiddel bij zich moet hebben voor het verwijderen van uitwerpselen. Over de APV-regels, de handhaving en de beschikbare voorzieningen, zoals hups en losloopgebieden zijn de nodige communicatiemiddelen opgesteld en verspreid. Tevens is op het digitale loket informatie geplaatst over de regels en voorzieningen voor honden.

Verwilderde katten

Er moet onderscheid worden gemaakt tussen een kat die (tijdelijk) zijn baas is kwijtgeraakt en een verwilderde kat die geen eigenaar meer heeft en zelfstandig leeft. Vaak gaat het om ongewenste huiskatten die worden gedumpt, zich snel vermenigvuldigen, verwilderen en in groepen gaan leven. Deze groepen kunnen behoorlijk veel overlast veroorzaken. Ze krijsen, janken en sproeien of trekken vuilniszakken open wat weer een gevaar kan opleveren voor de volksgezondheid.

Al een aantal jaren organiseren het DOC Enschede en de Dierenbescherming speciale vangacties om deze verwilderde katten te vangen, te steriliseren of te castreren, te chippen en te registreren, en vervolgens weer terug te plaatsen op de vindplaats. Eenmaal terug in de groep is een gecasteerde kat veel rustiger en de paringsdrang, inclusief het krijsen, vechten en sproeien is sterk verminderd. Het terugplaatsen is nodig om te voorkomen dat een nieuwe groep katten zich vestigt op die locatie. De ervaring leert dat de groep kleiner wordt en op de duur uitsterft, waardoor omwonenden minder overlast zullen ervaren. De gemeente ondersteunt deze vang- en chipacties met een financiële bijdrage.

Impuls voor DOC Enschede

Het DOC Enschede is in 2004 verhuisd naar de locatie aan de Boswinkelbeekweg. Hier is een nieuw dierenopvangcentrum in gebruik genomen dat volledig is gecertificeerd door de Dierenbescherming Nederland. De nieuwe locatie voldoet aan alle eisen van het Honden- en kattenbesluit 1999. Hiermee heeft het DOC een voorbeeldfunctie in het land. Regelmatig komen andere asielen, gemeenten en bouwbedrijven kijken hoe het er in Enschede aan toe gaat.

Het DOC Enschede is een continubedrijf; zeven dagen per week gaat de opvang van dieren door. Dagelijks worden (zwerf)dieren naar het asiel gebracht en volgens het protocol van de Dierenbescherming opgevangen en verzorgd door de vaste krachten, vele vrijwilligers, stagiaires, ID-ers en mensen die worden geplaatst op een reïntegratie- of participatiebaan of via het Leger des Heils, Humanitas of reclassering. Het mag duidelijk zijn dat dit alles organisatorisch veelomvattend is en met name de begeleiding van de mensen en het verzorgen van de rapportages over deze mensen veel aandacht, tijd en energie vraagt van de beheerder.

Het DOC heeft de jaarlijkse exploitatiekosten voor de opvang van zwerfdieren inzichtelijk gemaakt aan de hand van het Rekenmodel van de Dierenbescherming. Na een aantal moeilijke jaren ziet het naar uit dat het DOC de financiële perikelen van de laatste jaren langzamerhand te boven gaat komen. Dit is mede te danken aan de extra financiële impuls van de gemeente in 2007 (111.000 euro) en de structurele ophoging van de subsidie met 100.000 euro met ingang van 2008. De middelen zijn beschikbaar gesteld voor de begeleiding van additionele medewerkers, vervoer van levende dieren, vangacties verwilderde katten en borging van de continuïteit in de opvang van zwerfdieren.

Hoofdstructuur en faunapassages

Een ecologische zone geeft dieren de mogelijkheid om zich ongestoord te verplaatsen van het ene naar het andere gebied. Dit is niet alleen voor het overleven van het individuele dier van belang maar ook voor de instandhouding van de populatie. Voorbeelden van ecologische infrastructuur zijn lintvormige beplantingen, viaducten en tunnels voor dieren en het laten groeien van bloemen in de bermen. Voor het gebied rondom Enschede zijn twee landinrichtingsprojecten opgezet door de Dienst Landelijk Gebied (DLG) in samenwerking met de gemeente, provincie, waterschap en Stawel (Stichting Agrarisch Welzijn). Hierin zijn per landinrichtingsgebied (Noord en Zuid) de faunapassages voor dieren geregeld. In het Landschapsbeleidsplan is de ecologische hoofdstructuur vastgelegd. Inmiddels is in de Eschmarke al begonnen met het realiseren van ontbrekende schakels in dat netwerk. Ook de planvorming voor het aanleggen van een ecologische verbindingzone in het middengebied tussen Enschede en Hengelo, tussen het kanaal en de Hengelsestraat (omgeving Arkestadion), is al in een vergevorderd stadium.

De Stichting De Lonneker Marken is een Enschedese stichting die zich bezig houdt met agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het buitengebied van Enschede. De oprichting is een initiatief geweest van de stichting Stawel en de gemeente Enschede. De Lonneker Marken heeft als doel om

zich in te zetten voor een duurzaam beheer van het Enschedese landschap. Dit doet ze o.a. door ondersteuning te bieden aan bewoners, beheerders en eigenaren in het buitengebied.

Parken en houtopstand

Enschede is in Nederland één van de meest groene steden. Dat is iets om trots en zuinig op te zijn. De gemeente Enschede heeft in haar beleid voor de verbetering van het stedelijke groen ook aandacht voor de ecologische betekenis van het groen in de stad van de parken, plantsoenen en bossen in Enschede, waardoor het aantal soorten dieren en planten toeneemt. Zo kan het leefmilieu voor vogels bijvoorbeeld met eenvoudige maatregelen aantrekkelijker worden gemaakt.

Het belang van de natuurwaarde van een houtopstand: een nestel – of schuilgelegenheid voor bepaalde diersoorten, wordt genoemd in de verplichtingen die de Flora- en faunawet oplegt. Dit betekent dat het college van burgemeester en wethouders onderzoek moet doen naar de aanwezigheid van beschermde diersoorten in de betreffende houtopstand en de mate waarin door de voorgenomen kap de leefomgeving hiervan schade ondervindt. Afdeling 3 van de APV gaat over het bewaren van houtopstanden. De ecologische betekenis van houtopstanden is één van de gronden waarop een kapvergunning kan worden geweigerd.

Botulisme

Tijdens langdurige warme zomers met weinig neerslag komt in ondiep stilstaand water nogal eens botulisme voor. Botulisme is een vergiftiging die onder andere bij watervogels voorkomt en die wordt veroorzaakt door opname van voedsel en water waarin de bacterie *Clostridium botulinum* aanwezig is. Botulismeslachttoffers zijn te herkennen aan verlamingsverschijnselen aan de vleugels en de kop. De gemeente Enschede heeft een protocol bij dierenziektes, zoals botulisme. Op het moment dat botulisme wordt geconstateerd neemt de gemeente actie door recreatie bij wateren te verbieden door borden te plaatsen. Bij het aantreffen van dode dieren worden deze opgehaald en zonodig onderzocht. Veelal wordt dit gedaan door waterschap Regge en Dinkel. Deze monitoort ook de waterkwaliteit. In nijpende situaties kan de Brandweer worden ingeschakeld om met behulp van een krachtige pomp en vers water het zuurstofgehalte in de besmette vijver te verbeteren.

Overlast van in het wild levende dieren ('plaagdieren')

Een bekend voorbeeld van overlast van in het wild levende dieren zijn de stadsduiven in het centrum rond de Oude Markt of de ganzen in de vijvers in de stad. Ook kleine zoogdieren worden soms als schadelijk of hinderlijk aangemerkt. Het gaat dan bijvoorbeeld om mollen, ratten, muizen, hazen en konijnen. Hier kan wel eens tegenstrijdigheid ontstaan met andere regels. Zo is er de laatste tijd regelmatig sprake van schade aan particuliere eigendommen (doorbijten kabels in auto's) die wordt veroorzaakt door een knagende steenmarter. Maar tegelijkertijd is de steenmarter in het kader van de Flora- en faunawet een beschermde diersoort.

Op basis van de Gemeentewet is de gemeente verplicht op te treden in het openbare gebied als de volksgezondheid in het geding is. Dit is het geval als de regio te maken krijgt met een explosieve toename van de eikenprocessierups. Dan blijkt dat er vaak een creatieve oplossing moet worden bedacht om de overlast te bestrijden. Zo zijn de luizen in de lindebomen op de Oude Markt al eens bestreden via de zgn. knoflookbehandeling en het ophangen van zakjes met lieveheersbeestjes in de lindes en is het ganzenoverschot in het stadsdeel Zuid aangepakt door in overleg met de bewoners en instanties een aantal maatregelen te nemen.

Uit het oogpunt van beheer van openbare ruimten door stadsdeelbeheer heeft het cluster DSOB-BOR (Beheer Openbare Ruimte) in maart 2006 de memo "Plaagdieren in openbare ruimte: wat doen we wel of niet en waarom" opgesteld. Deze memo geeft een handreiking wat te doen bij voorkomende overlast door plaagdieren (marters, duiven, kraaiachtigen, ganzen, luizen, eikenprocessierups, spreuwen) en voorstellen voor het oplossen van de overlast binnen het wettelijke kader.

Burgers kunnen Twente Milieu inschakelen als zij last hebben van plaagdieren in en rond het woonhuis (ratten, muizen, kakkerlakken, faraomieren, wespen en wandluizen).

2. Ontwikkelingen

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op een aantal belangrijke, urgente ontwikkelingen rond het welzijn van dieren in Enschede.

2.1 Dierenopvang

Regionale samenwerking

In het kader van de volksgezondheid is het voor de gemeente belangrijk om de opvang van zwerfdieren goed te regelen. In Enschede is deze wettelijke taak uitbesteed aan het DOC Enschede. Daarmee is een stevige doch smalle basis gecreëerd. Dit roept de vraag op of de opvang van zwerfdieren in regionaal verband kan worden georganiseerd om zo de continuïteit van de opvang te borgen. De vraag naar mogelijke regionale samenwerking wordt ook door enkele ontwikkelingen ingegeven. Zo werken de dierenopvangcentra in Enschede en Hengelo in de praktijk al samen en werkt de beheerder uit Enschede ook in het Hengelose dierenopvangcentrum. De Dierenbescherming Enschede heeft plannen voor een nieuwe Stichting Dierenbescherming Twente. Daarnaast is een nieuwe Stichting Dierenambulance Twente opgericht. Dit heeft voor het DOC Enschede als consequentie dat voor elke rit met de dierenambulance moet worden betaald.

@   Uit de eerste contacten met andere gemeenten blijkt dat er nogal wat verschillen zijn in hoe gemeenten de opvang van zwerfdieren hebben geregeld. Om alle verschillen, maar ook overeenkomsten op tafel te krijgen wil Enschede, samen met de regiogemeenten, een verkennend onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheden voor en de voor- en nadelen van intensievere samenwerking in regionaal verband op het gebied van opvang zwerfdieren. Ondertussen is een onderzoeksopdracht geformuleerd met daarin vragen over de structuur (centraal en decentraal), organisatie en personeel, kostprijsberekening en financiële consequenties voor de gemeenten. We verwachten eind 2009 een eerste visie op dierenopvang in regionaal verband te kunnen presenteren.

Medische verzorging en sociale opvang

Uit het onderzoek dat huisartsen en de Dierenbescherming hebben gehouden onder minima met een huisdier blijkt dat veel mensen niet meer de nodige zorg aan hun huisdieren kunnen geven. Er is geen zorgverzekering voor de kosten van een dierenarts. Eigenaren van huisdieren moeten dus zelf voor de kosten opdraaien. Ook het DOC Enschede constateert dat mensen steeds sneller afstand doen van hun dier en het dier aanbieden aan het DOC als er geen geld (meer) is voor de medische kosten.

Ook gebeurt het steeds vaker dat mensen hun dieren niet meer zelf kunnen verzorgen vanwege ziekte of opname in een kliniek of andere instelling waar de eigenaar van het dier moet verblijven. In deze gevallen is het voor het DOC Enschede meestal moeilijk om de kosten voor opvang, afstand, identificatie, registratie, vaccinatie en overige kosten te verhalen op de eigenaar.

Het DOC Enschede wil zich inzetten voor de dieren van minima. Hiertoe is contact gezocht met een dierenarts die zich in het dierenopvangcentrum wil vestigen en zich gedurende 3-4 dagdelen per week tegen gereduceerd tarief wil inzetten voor de medische verzorging van deze dieren. Tegelijkertijd kan dan bijvoorbeeld een identificatiechip worden ingebracht of een neutralisatie of sterilisatie worden uitgevoerd.

@ Het college stelt zich als doel het aantal zwerfdieren en overlast van zwerfdieren te verminderen en waar mogelijk de opvang van zwerfdieren in het dierenasiel te voorkomen. Vanuit deze doelstelling zal in het tweede halfjaar in overleg met het DOC Enschede nadere uitwerking worden gegeven aan dit preventiebeleid. Hierbij zal ook zal worden bezien of extra inzet vanuit armoedebelid nodig is. Voor de communicatie zal gebruik worden gemaakt van de publiciteitscampagne.

Chippen van honden en katten

Uit onderzoek van de Dierenbescherming blijkt dat van de ongeveer 150.000 katten die jaarlijks kwijtraken er één op de vijf niet meer terugkomt (en misschien gaat zwerven en overlast veroorzaakt). Verder blijkt dat huisdierbezitters gemiddeld drie keer een actie ondernemen om hun zoekgeraakte huisdier weer terug te vinden. Dit kan eenvoudiger. Als een dier gechipt en geregistreerd is hoeft de eigenaar in principe maar één actie te ondernemen; het zoekgeraakte huisdier melden bij het registratiepunt. Er is dan ook veel belangstelling voor de elektronische identificatie met een chip.

In haar Nota Dierenwelzijn heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aangegeven, dat zij met de verplichte elektronische I&R (Identificatie & Registratie) voor honden gehoor heeft gegeven aan de roep uit het veld. Het systeem van I&R voor honden zal tot stand komen in samenwerking met de sector. In 2011 wordt een chip voor honden verplicht stelt de minister van LNV in de brief aan de Tweede Kamer van 9 maart 2009. De Dierenbescherming zou de verplichting willen uitbreiden en ook het chippen van katten verplicht willen stellen.

De minister heeft hierover een andere opvatting; zij is voor I&R voor katten, maar dan wel op vrijwillige basis, omdat dit het best past bij de eigen verantwoordelijkheid van de eigenaar. Verder is een sluitend systeem realiseren complexer en de naleving lastiger te controleren dan bij honden.

De gemeente ondersteunt de gratis chipactie voor honden en katten al sedert het jaar 2006. Tijdens de open dagen van het DOC Enschede (in 2009 op 17 mei en 4 oktober) kunnen particuliere eigenaren gratis maximaal twee honden en/of katten laten chippen en registreren bij de databank. De actie is steeds een groot succes. Per keer worden wel 200 honden en 500 katten gechipt en geregistreerd.

@ Als gemeente willen we buiten de kaders van de APV geen verplichting opleggen voor het chippen van honden en katten. De controle en handhaving van deze verplichting zou onevenredig veel gaan kosten. We vinden het wel belangrijk dat zoveel mogelijk huisdierbezitters hun huisdier laten chippen zodat het mogelijk wordt de eigenaar op te sporen. Daarom willen we de komende jaren de gratis chipacties voor honden en katten blijven ondersteunen met een gemeentelijke bijdrage per dieren hier aandacht aan te besteden in de communicatiecampagne.

@ Het DOC Enschede en de Dierenbescherming organiseren speciale acties om verwilderde katten te vangen, te castreren en/of te steriliseren, te chippen en te registreren. Hierdoor is de populatie verwilderde katten in Enschede al sterk gedaald. De gemeente wil deze vangacties ook in de toekomst blijven ondersteunen. We stellen voor over het inperken van de kattenpopulatie in gesprek met de eigenaren te komen en gezamenlijk het bewustzijn te versterken en het gedrag te verbeteren. Dit maakt onderdeel uit van een campagne, die in hoofdstuk 3 wordt verwoord.

2.2 Op de boerderij

Een kinderboerderij, zorgboerderij, stadsboerderij, dierentuin of hertenkamp kan van belang zijn voor de opbouw van een goede relatie tussen mens (kind) en dier. Hier kunnen kinderen en dieren verantwoord met elkaar in contact worden gebracht. Kinderen leren dieren kennen en leren ermee om te gaan.

Kinderboerderijen

Het maatschappelijke belang en de meerwaarde van kinderboerderijen wordt breed onderschreven. Ze dragen op diverse terreinen bij aan de gemeentelijke ambities en zijn ook bij uitstek geschikt om het groene en duurzame karakter van de stad te versterken. In Enschede zijn drie kinderboerderijen:

- Kinderboerderij De Wesseler (DSOB – BOR/stadsdeelbeheer-Zuid)
- Stichting Kinderboerderij Noord ('t Vaneker)
- Stichting Kinderboerderij Het Wooldrik

De kinderboerderijen vormen een neutrale ontmoetingsplek in de stad voor jong en oud. Er komen zo'n 240.000 bezoekers per jaar. De kinderboerderijen zijn het hele jaar open en drijven op de inzet van vrijwilligers en medewerkers vanuit regelingen. Helaas gaat het niet allemaal vanzelf goed. Kinderboerderijen krijgen ook te maken met vandalisme en ziekte van dieren. Extreem was de situatie in 2006 toen men te maken kreeg met een ophokplicht als gevolg van de vogelgriep.

Alle kinderboerderijen zijn voor het (voort)bestaan afhankelijk van subsidies of financiering van de gemeente. Om het voortbestaan van de kinderboerderijen ook in de toekomst te borgen, wordt over de grenzen van de kinderboerderijen heen gekeken en is "out of the box" gedacht over visie en beleid voor de kinderboerderijen. Drie scenario's zijn geschetst, waaronder de volgende:

"Het opzoeken en verbinden van kansen en ontwikkelingen door te investeren (met partners) in het versterken van het groen en duurzame karakter van de stad. De kinderboerderijen zijn verbindingsposten tussen stad en buitengebied en iedereen kinderboerderij krijgt een eigen identiteit die bijdraagt aan de doelstellingen die de gemeente heeft op het gebied van duurzaamheid. De financiële knelpunten worden zo opgelost door een stap voorwaarts te zetten en de kinderboerderijen onderdeel te maken van een groter geheel en te integreren in het gemeentelijke beleid."

@ Wij hebben in een eerder stadium toegezegd met de raad in gesprek te gaan over de toekomst van de kinderboerderijen en de ambities verder uit te werken aan de hand van een integrale visie op de kinderboerderijen, natuureducatie en de stadsboerderij, waarbij het de bedoeling is dat iedere kinderboerderij eigenaar wordt van een thema. De thema's waaraan gedacht wordt zijn voor De Wesseler: De biologische achtertuin van het zuiden, voor Noord: duurzaam gezond! en voor 't Wooldrik: bewust groen en duurzaam. Ook wordt gedacht aan het aansluiten bij maandelijkse duurzame thema's, zoals mei, de maand van de duurzame voeding.

In het licht van de financiële situatie waarin wij de komende jaren verkeren willen wij eerst de vaststelling van de Kadernota 2009 afwachten alvorens wij onze, wellicht aangepaste, definitieve visie ter bespreking aan de Raad voorleggen.

Stadsboerderij

(Binnenlands Bestuur, 27 februari 2009) In Nederland was de scheiding tussen stad en buitengebied sinds 1965 formeel bij wet vastgelegd. De Nieuwe Wet ruimtelijke ordening van 2008 geeft gemeenten meer armslag. Een strikte scheiding van functies is uit de wet geschrapt. Dat schept mogelijkheden voor stadslandbouw, dat als onderliggende idee heeft boer en stedeling bij elkaar te brengen en burgers weer vertrouwd te maken met de herkomst van hun voedsel. Zo blijft groene ruimte behouden, kunnen burgers dichtbij huis recreëren en is een combinatie van functies (bijvoorbeeld landbouw en zorg of detailhandel) niet bij voorbaat uitgesloten.

Stadslandbouw is een concept dat op diverse plaatsen in Nederland serieus wordt onderzocht. Nieuwe boerenbedrijven worden opgezet in of in de directe nabijheid van de steden. In de

Culemborgse wijk EVA-Lanxmeer is stadsboerderij Caetshage één van de pijlers van een ecologische wijk. Eindhoven heeft met de Gennepershoeve sinds 2002 stadslandbouw. Het grootschaligst is de aanpak in Almere; het stadslandgoed De Kemphaan, bevindt zich nu al 13 jaar buiten de bebouwde kom, maar komt door de groei midden in de stad te liggen.

Het Instituut Praktijkonderzoek Plant en Omgeving is verbonden aan de Wageningen Universiteit. Het instituut onderzoekt hoe landbouw op nieuwe manieren kan worden ingezet en hoe dat past in de ambities van steden. In Almere hebben de onderzoekers een denkbeeldige wijk ontworpen en daarbinnen vier extreme toekomstscenario's voorgelegd. Stadslandbouw reikt volgens de onderzoekers verder dan een woonwijk met een landje boerenkool of wat geitjes. Zij denken aan echte agrarische bedrijven, behoorlijke oppervlaktes en een combinatie van functies: landbouw, educatie, zorg, groenonderhoud, recreatie, detailhandel, energieproductie en afvalverwerking. Stadslandbouw moet je niet willen uit nostalgie, maar vanuit een functioneel belang.

Het buitengebied van Enschede heeft potentie. In een recente uitgave van de gemeente, in samenwerking met het waterschap Regge en Dinkel, Landgoed Overijssel, De Dienst Landelijk Gebied, Stichting Stroïnklanden 2015 en landgoed Wesselerbrink, wordt over de "achtertuin" van Enschede opgemerkt dat deze prachtig en typisch Twents is en een gebied waar de invloed van de stad nauwelijks merkbaar is. Dat geeft ruimte voor een grote hoeveelheid functies, zoals: duurzaam wonen en werken, recreatie, onderwijs, natuurontwikkeling en water. Zowel voor bezoekers als voor de eigen inwoners biedt het buitengebied kansen en maakt het leven, werken, wonen en recreëren in de stad Enschede (nog) aantrekkelijker.

In de gids "Buitenkans" heeft de gemeente een visie op het buitengebied beschreven. De gemeente wil inzetten op een verdere vitalisering van het buitengebied en op een versterking van de relatie van de stadsbewoners met zijn achtertuin, het buitengebied. Een van de manieren om dit te bereiken is door ontmoetingen te stimuleren en te zorgen dat er over en weer meer kennis gaat ontstaan. De stadsboerderij is een initiatief om in te spelen op deze ambitie en de verbinding te leggen met verwante taakgebieden, zoals Natuureducatie en met de reeds beschikbare infrastructuur (parken, kinderboerderijen, bezoekerscentrum NMW).

@ Het Landschap Overijssel heeft grond in bezit in de buurt van Enschede en heeft zich aangediend als partner. In samenwerking (cofinanciering) met de gemeente wil het Landschap Overijssel onderzoeken hoe het landschap verfraaid kan worden. Daarbij wordt onder andere gedacht aan uitbreiding van het bezoekerscentrum in het noorden en een landbouwervaringsplek in het zuiden. Ook deze ontwikkeling wordt gekoppeld in de uitwerking van de visie op de kinderboerderijen. Cruciaal is het samen met partners versterken van duurzame educatieve en recreatieve locaties in Enschede.

2.3 Paarden in de wei

Verwaarlozing paarden en pony's

(Volkskrant 04 maart 2009) De dierenbescherming luidt nadrukkelijk de noodklok over verwaarlozing van paarden in Nederland. Inspecteurs van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming rukken per jaar ruim tweeduizend keer uit om meldingen van paardenleed te onderzoeken.

De Dierenbescherming heeft onlangs een voorlichtingscampagne gelanceerd om paardenbezitters te informeren over verzorging en huisvesting van hun dier. Speerpunten: een paard moet voldoende beweging krijgen en mag als kuddedier niet in z'n eentje in de wei lopen. Op de abriposters lezen we de volgende teksten: "Silver heeft een enorme speelweide, maar niemand om mee te spelen." En: "Fury staat in een lekker warme stal, al 87 dagen".

Volgens de Dierenbescherming worden in Nederland ongeveer 400 duizend paarden gehouden, waarvan naar schatting 100 duizend onvoldoende beweging krijgen. Daar komt nog eens bij dat zo'n 80 duizend hobbypaarden geen of onvoldoende contact hebben met soortgenoten. Daarnaast vergeten ook veel paardenbezitters dat ze eens in de zes tot acht weken de hoefsmid moeten inschakelen. Een schuilhut in de wei is ook geen overbodige luxe.

Verwaarlozing van dieren wordt gemeld bij de Politie of bij de inspecteur van de Dierenbescherming. De inspecteur kan controleren maar kan geen proces-verbaal opmaken. Dit kan alleen de opsporingsambtenaar (BOA) van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming. Om de eigenaar op zijn / haar gedrag te kunnen aanspreken moet de inspecteur van de Dierenbescherming weten wie de eigenaar van het dier is of, als dit niet bekend is, wie de eigenaar van het stuk grond is. Daarom is al in 2006 met de Inspecteur van de Dierenbescherming afgesproken dat de gegevens over de grond kunnen worden opgevraagd bij het Grondbedrijf als het gaat om grond van de gemeente en bij de afdeling Vastgoedinformatie als het gaat om particulier terrein. Daarnaast kunnen via de kadastrale informatie op internet (ondernemersloket) gegevens worden verkregen.

Ook de gemeente heeft stukken grond waarop een eigenaar zijn paarden en pony('s) mag laten weiden. Hiervoor wordt door het Grondbedrijf (DSOB) een verhuur – of gebruikersovereenkomst afgesloten. Bij een melding van verwaarlozing van dieren en/of grond wordt ook vanuit de gemeente ter plekke gecontroleerd en worden maatregelen genomen.

@ Er is wetgeving, beleid, er zijn regels gesteld en afspraken gemaakt. En toch komt verwaarlozing van paarden en pony's voor. We stellen voor om niet zozeer de regels strenger te maken of toe te passen, maar om in gesprek met de eigenaren te komen en gezamenlijk het bewustzijn te versterken en het gedrag te verbeteren. Dit maakt onderdeel uit van een campagne, die in hoofdstuk 3 wordt verwoord.

Schuilstallen in het buitengebied

Onderzoek heeft uitgewezen dat dieren die veel kunnen bewegen en de hele dag kunnen grazen minder gezondheidsklachten hebben en minder stereotiep gedrag vertonen. Vanuit dierenwelzijn gezien is het dan ook goed dat dieren buiten kunnen lopen en voldoende worden beschermd tegen zon, wind en regen. Een schuilstal biedt niet alleen bescherming tegen het weer maar ook een mogelijkheid om dieren op een verantwoorde wijze te verzorgen en (bij) te voeren en ze in geval van ziekte onderdak te verschaffen. Dit inzicht breekt steeds meer door en dierhouders zijn zich ook in toenemende mate bewust van het belang van een schuilstal voor het welzijn van de dieren. Hierdoor groeit de vraag naar schuilgelegenheden.

Binnen het kader van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (in werking per 1 juli 2008) hebben gemeenten twee mogelijkheden om de oprichting van schuilstallen te regelen: via het verlenen van een ontheffing (op basis van een door de gemeente opgestelde limitatieve lijst) of via een wijziging van het bestemmingsplan.

In Enschede is een actualisatie van het bestemmingsplan buitengebied in voorbereiding waarin voor de bouw van stallen/schuilgelegenheden de volgende uitgangspunten worden gehanteerd:

- (Volwaardige) agrarische bedrijven beschikken over een bouwvlak, waarbinnen stallen/schuilgelegenheden voor vee kunnen worden gebouwd;
- Niet-agrariërs die hobbymatig dieren houden, beschikken over de mogelijkheid om een stal/schuilgelegenheid op hun eigen erf te bouwen. Voor in het buitengebied voorkomende woningen geldt namelijk, dat de woning en het aansluitende erf zijn voorzien van de bestemming wonen; voor iedere woonbestemming is een bouwvlak opgenomen, waarbinnen de woning is gesitueerd en waarbinnen -onder een aantal voorwaarden- zogenaamde bijbehorende bouwwerken (bijgebouwen en andere bouwwerken met een dak) mogen worden opgericht.
- Het buiten de bouwvlakken oprichten van stallen/schuilgelegenheden wordt om landschappelijke redenen (verrommeling van het landschap) ongewenst geacht.

Het is ook maar zeer de vraag of het dierenwelzijn er per saldo mee is gebaat is als het bestemmingsplan ruime mogelijkheden zou bevatten om buiten de bestaande erven de realisatie van schuilgelegenheden/stallen te realiseren. De regeling zou namelijk stimuleren dat mensen op grote afstand van de woning dieren gaan weiden, waardoor toezicht op de dieren niet mogelijk is. Denk aan uitbraak van dieren uit de wei, dieren die in een sloot belanden, schapen die op hun rug belanden en op eigen kracht niet meer om kunnen draaien en daardoor sterven.

@ Enschede vindt de beschikbaarheid van een schuilgelegenheid of stal van belang voor het welzijn van de dieren. In de actualisatie van het bestemmingsplan buitengebied wordt opgenomen dat realisatie van stallen/schuilgelegenheden buiten de bestaande erven om niet is toegestaan. Dit om verrommeling van het landschap te voorkomen.

2.4 Parade van (wilde) dieren

Wilde dieren in het circus

In 2007 heeft een aantal personen en actiegroepen bij de gemeente aandacht gevraagd voor de positie van wilde dieren in circussen in het algemeen en in circussen in Enschede in het bijzonder. Verschillende instanties en burgers hebben ons gevraagd als gemeente Enschede een standpunt in te nemen over de wenselijkheid wilde dieren in circussen te verbieden dan wel om anderszins maatregelen te treffen waarmee waarborgen in het leven worden geroepen ten einde leed van wilde dieren in circussen te beëindigen en te voorkomen.

De gemeenteraad van Winschoten, naar aanleiding van een campagne van Stichting AAP en de actiegroep Wilde Dieren De Tent Uit, eind 2006 ingestemd met een verbod voor circussen met wilde dieren. In dit kader heeft de gemeente op 23 oktober 2007 geweigerd een evenementenvergunning aan een circus te verstrekken omdat de burgemeester het houden en gebruiken van wilde dieren in een circus strijdig acht met het welzijn van dieren. De minister was in haar brief van 13 juli 2007 al duidelijk over de vraag of gemeenten circussen met dieren kunnen weigeren. De Gwwd (Gezondheids- en welzijnswet voor dieren) is bedoeld als een exclusieve wet binnen welk kader de materie in de wet, zoals regelgeving voor circussen, uitputtend wordt geregeld; dit laat geen ruimte voor gemeenten om extra eisen te stellen aan het dierenwelzijn. Gemeenten mogen om die reden geen circussen verbieden. Nadere regels kunnen alleen door de minister worden gesteld. Op 28 oktober 2008 heeft de Rechtbank in Groningen het verbod vernietigd omdat het verbod dat de gemeente wilde instellen voor circussen met exotische dieren als leeuwen, tijgers en olifanten, volgens de rechter ongegrond is. De rechter oordeelt dat er, ten behoeve van dierenwelzijn, geen aanvullende bevoegdheid op gemeentelijk niveau bestaat voor het geven van regels voor circusvoorstellingen. De weigering kon daarom niet geschieden op grondslag van een regel over dierenwelzijn in de Algemene Plaatselijke Verordening.

Uit de uitspraak van de Rechtbank in Groningen kan worden afgeleid dat gemeenten een vergunning voor het organiseren van evenementen met dieren alleen kunnen weigeren als er sprake is van dierenmishandeling (openbare orde motief, cq voorkomen dat artikel 36, 1e lid Gwwd wordt overtreden) en als dieren op een weinig respectvolle wijze worden behandeld (zedelijkheidsmotief, aantasting openbare zedelijkheid). Dit is door Enschede ook zo opgenomen in de APV. Vergunningen voor evenementen worden verleend door de DSOB – B&M - afdeling vergunningen. Voor toezicht en handhaving van de vergunning worden de Brandweer, Politie Regio Twente, de buitengewone opsporingsambtenaren van de DSOB en waar nodig de Afdeling Handhaving ingeschakeld. Deze hebben geen controlerende functie op gebied van dierenwelzijn. Dit aspect wordt overgelaten aan de inspecteur van de Dierenbescherming.

In de vergunning voor het houden van een circus is naast algemene voorwaarden en voorwaarden ten aanzien van het gebruik van het terrein en water, geluid en licht, afval, mest en gier, het groen, parkeren en reclame ook opgenomen dat:

- indien van uitheemse diersoorten gebruik wordt gemaakt de houder in het bezit dient te zijn van een vergunning ex artikel 3 van de Wet op de Dierenbescherming;
- indien gebruik wordt gemaakt van bedreigde uitheemse diersoorten de houder in het bezit dient te zijn van een vergunning ex artikel 5 van de Wet bedreigde diersoorten.

In 2008 zijn aan drie circussen (Belly Wien, Bongo en het Circusfestival) vergunningen verleend. Voor het jaar 2009 hebben al zes circussen aangekondigd naar Enschede te willen komen. Hiervoor zijn in principe twee locaties beschikbaar, het Diekmanterrein en het Volkspark voor het circusfestival. Dit wil niet zeggen dat een andere locatie niet te vergunnen is. Circussen maken onderling uit welk circus naar Enschede komt en wanneer dit evenement plaats zal vinden. Pas dan wordt door het betreffende circus daadwerkelijk een vergunning aangevraagd.

Over bovenstaande is samen met een aantal andere gemeenten ambtelijk overleg geweest met vertegenwoordigers van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De minister van LNV heeft aangegeven een breed onderzoek in te stellen naar hoe het feitelijk is gesteld met het leed van wilde dieren in circussen. Op 7 november 2008 is de minister van LNV gevraagd naar de stand van zaken rond het onderzoek naar het welzijn van dieren in circussen. In de beantwoording van de vragen zegt de minister dat het onderzoek naar het welzijn van circusdieren door de Animal Sciences Group van de Wageningen UR (projectvoorstel van 22 oktober 2007) nog in volle gang is. De WUR/ASG heeft opdracht gekregen onderzoek uit te voeren met betrekking tot het begrip intrinsieke waarde van circusdieren en andere performance dieren". Wanneer de onderzoeken gereed zijn zal de minister, zoals toegezegd in de Nota Dierenwelzijn, deze bestuderen en bezien welke maatregelen nodig zijn. De onderzoeksrapportage is nog niet gepubliceerd.

@ De gemeente Enschede kiest er voor om circussen zorgvuldig te houden aan de wettelijke vereisten. Verder zullen wij de resultaten van het onderzoek en de maatregelen van de minister afwachten en aan de hand daarvan bezien of nadere randvoorwaarden in het kader van dierenwelzijn aan circussen gesteld kunnen worden.

3. Communicatie & participatie

In dit hoofdstuk worden, na en naast de eerdere beleidsinhoudelijke voorstellen, enkele voorstellen gedaan om met communicatie en participatie het dierenwelzijn te (blijven) agenderen en te verbeteren.

Communicatie Gemeente Enschede

De gemeente Enschede heeft met deze notitie een overzicht gegeven van bestaande wetgeving & lokaal beleid, de gemeentelijke en maatschappelijke organisatie rond dierenwelzijn, als ook nieuwe ontwikkelingen en voorstellen. Het is in het veelkleurige domein van dierenwelzijn belangrijk om eenduidig en helder te communiceren over beleid, regels, organisatie(s) en acties. We zullen hiervoor de bestaande communicatiemiddelen, zoals de website en de gemeentepagina in Huis aan Huis - beter en vaker - benutten.

Campagne met Natuur Educatie

Gemeente geeft de afdeling Natuur Educatie opdracht tot een interactieve campagne (in navolging van campagne Dierenbescherming). Boodschap: houden van dieren, dat doe je met fatsoen. Samen met bijvoorbeeld schoolklassen etiquette bedenken, benoemen voor omgang met honden, paarden en olifanten! Meelopen met hondenbezitter, DOC Enschede, paardenbezitter, circusdirecteur, milieupolitie. De Campagne zal in samenspraak met Natuur Educatie en andere maatschappelijke partijen worden uitgewerkt en voorbereid.

Voorbeeldfunctie gemeente & specifieke acties

Duurzaam inkopen voor de kantine

In juli 2006 heeft de gemeente Enschede voor de catering in het stadhuis, stadskantoor en stadsdeelkantoren een contract gesloten met een cateraar voor een periode van 2,5 jaar met optie voor verlenging met 1,5 jaar. Hierbij is in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen afgesproken dat door de cateraar ook een vegetarisch en biologisch aanbod moet worden geboden. De gemeente Enschede heeft de ambitie om in 2010 bij 100 procent van haar inkopen duurzaamheid mee te nemen als eis. Deze eis zal ook gelden bij de inkoop van het nieuwe contract voor de catering in het stadskantoor, stadhuis en stadsdeelkantoren. Hiervoor zullen de criteria voor duurzaam inkopen van Catering worden gehanteerd zoals die in opdracht van het Ministerie van VROM zijn opgesteld door SenterNovem op 10 september 2008.

Verantwoord Kerstpakket

Met de verantwoordelijke afdeling van de gemeente Enschede wordt de mogelijkheid onderzocht om een verantwoord Kerstpakket samen te stellen, dat recht doet aan dierenwelzijn.